

כַּנְשַׁתָּא אֶתְּ וְאַהֲרֹן אֶחָיוֹ
וְתַמְלִלוּן עִם כִּיפָא לְעֵינֵיהוֹן
וַיִּתֵּן מוֹדֵי וְתַפְק לְהוֹן מִיָּא מִן
כִּיפָא וְתַשְׁקִי יֵת כַּנְשַׁתָּא וְיֵת
בְּעִירָהוֹן: ט וְנָסִיב מִשֶּׁה יֵת
חוּטְרָא מִן קָדָם יֵי כְּמָא דִּי
פְקֻדִיה: י וְאַכְנִישׁוּ מִשֶּׁה
וְאַהֲרֹן יֵת קְהֵלָא לְקָדָם כִּיפָא
וְאָמַר לְהוֹן שְׁמַעוּ כְּעַן סְרַבְנֵיָא
הַמֵּן כִּיפָא הָדִין נִפְק לְכוּן
מִיָּא: יא וְאַרְם מִשֶּׁה יֵת יְדִיה
וּמַחָא יֵת כִּיפָא בְּחוּטְרִיה

אֶת־הָעֵדָה אֶתְּ וְאַהֲרֹן אֶחָיוֹ וְדַבַּרְתֶּם
אֶל־הַסֵּלַע לְעֵינֵיהֶם וְנָתַן מִימּוֹ וְהוֹצֵאתָ
לָהֶם מַיִם מִן־הַסֵּלַע וְהִשְׁקִיתָ אֶת־הָעֵדָה
וְאֶת־בְּעִירָם: ט וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הַמַּטֵּה
מִלְּפָנָי יְהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּהוּ: י וַיִּקְהֵלוּ מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן אֶת־הַקְּהָל אֶל־פְּנֵי הַסֵּלַע וַיֹּאמְרוּ
לָהֶם שְׁמַעוּ־נָא הַמְּרִים הַמֵּן־הַסֵּלַע הַזֶּה
נוֹצֵיא לָכֶם מַיִם: יא וַיִּרָם מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ

assemble the Congregation, you and Aharon your brother and speak to the rock before their eyes and it shall give forth its water. You shall bring forth water to them from the rock and give the Congregation and their cattle to drink. (9) And Moshe took the staff from before the Lord as He had commanded him. (10) And Moshe and Aharon gathered the Congregation in front of the rock, and he said to them; Listen now, you rebels, should we take out water for you from this rock? (11) And Moshe raised his arm and struck the rock with his staff twice,

RASHI

(8) **And their cattle** — *From here [this separate command from God regarding their cattle] we learn that the Holy One, Blessed is He, has compassion regarding the property of Israel.* — [Midrash Tanchuma Chukat 9, Vayikra Rabbah 10:9, Bamidbar Rabbah 19:9].
(10) **Gathered** — *This is one of the places where we find that a small area [such as that available in front of the rock, miraculously] contained a large number [of people]* (Midrash Tanchuma Chukat 9, Vayikra Rabbah

10:9, Bamidbar Rabbah 19:9). **Should we take out water ... from this rock?** — *Since they did not recognize it, as the rock had settled itself among other rocks when the well departed [at the death of Miriam (see Rashi, verse 2 above)]. The Israelites said to them: What difference is it to you from which rock you draw water for us? Therefore, he refers to them as המרים — obstinate ones; in Greek, fools, those who teach (מורים) their teachers. [He said:] Can we draw water from this rock regarding which we were not commanded?* (Midrash Tanchuma Chukat 9, Bamidbar Rabbah 19:9).

רש"י

(ח) וְאֶת־בְּעִירָם: (במדבר רבה) מִכָּאן, שְׁחַס הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא עַל מְמוֹנָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל: (י) וַיִּקְהֵלוּ וְגו': (שם) זֶה אֶחָד מִן הַמְּקוֹמוֹת שֶׁהַחֲזִיק מְעַט אֶת הַמְּרָבָה. הַמֵּן־הַסֵּלַע הַזֶּה נוֹצֵיא: לְפִי שְׁלֵא הָיוּ מְכִירִין אוֹתוֹ, לְפִי שֶׁהֵלֶךְ הַסֵּלַע וַיֵּשֶׁב לוֹ בֵּין הַסֵּלְעִים כְּשֶׁנִּסְתַּלַּק הַבְּאֵר וְהָיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים לָהֶם: מַה לָּכֶם? מֵאִיזָה סֵלַע תּוֹצֵיאֻם לָנוּ מַיִם? לָכֶּן אָמַר לָהֶם: "הַמְּרִים", סְרַבְנִים, לְשׁוֹן יִגְנִי שׁוֹטִים – מוֹרִים אֶת מוֹרֵיהֶם, הַמֵּן הַסֵּלַע הַזֶּה, שְׁלֵא נִצְטוּיְנוּ עָלֵינוּ נוֹצֵיא לָכֶם מַיִם?:

תִּרְתִּין זְמַנִּין וַנִּפְקוּ מֵיָּא סְגִיָּא
 וּשְׁתִּיָּאָת כְּנִשְׁתָּא וּבְעִירָהוֹן:
 יב וַאֲמַר יי לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן חֲלֹף
 דִּי לֹא הִמְנַתוּן בְּמִימְרֵי
 לְקַדְּשׁוֹתֵי לְעֵינֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 בְּכֹן לֹא תַעֲלוּן יַת קָהֵלָא הַדִּין
 לְאַרְעָא דִּי יְהִיבִית לְהוֹן:

וַיִּךְ אֶת־הַסֵּלַע בְּמִטְּהוֹ פְּעָמִים וַיֵּצְאוּ מִיָּם
 רַבִּים וַתִּשַׁתְּ הָעֵדָה וּבְעִירָם: ס יב וַיֹּאמֶר
 יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן יַעַן לֹא־
 הֵאֱמַנְתֶּם בִּי לְהַקְדִּישֵׁנִי לְעֵינֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 לְכֹן לֹא תָבִיאוּ אֶת־הַקָּהֵל הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ

and an abundance of water gushed forth, and the Congregation and their cattle drank. (12) And the Lord said to Moshe and Aharon: Since you did not believe in Me to sanctify Me in the eyes of the Children of Israel, therefore you shall

RASHI

רש"י

(11) **Twice** — *Because the first time it brought forth only a few drops, since God had not commanded him to strike it, rather [as the verse states:], “and speak to the rock” (verse 8). However, they spoke to a different rock, and nothing came out. They said; Maybe we should strike it as at [the] first [time we struck the rock], as it says, “and you shall strike the rock” (Exodus 17:6). They [then] came upon that very rock [regarding which they were commanded] and struck it (Midrash Tanchuma Chukat 9, Bamidbar Rabbah 19:9).* (12) **Since you did not believe in Me** — *The verse reveals that had it not been for this sin alone, they would have entered the Land, so that it should not be said of them: Like the sin of the generation of the desert against whom it was decreed that they should not enter [the Land] so was the sin of Moshe and Aharon. But was not [the irreverent remark by Moshe of:] “If sheep and cattle were slaughtered for them ...” (11:22) [a] more grievous [sin] than this? However, there, he [Moshe] spoke in private, so Scripture spares him [and refrains from punishing him]. However, here, it was [said] in the presence of all Israel, so Scripture does not spare him because of the sanctification of the Name (Tanchuma Chukat 10, Bamidbar Rabbah 19:10).* **To sanctify Me** — *For had you spoken to the rock and it had brought forth [water], I would have been sanctified in the eyes of the Congregation. And they would have said: If this rock, which neither speaks nor hears, and does not require sustenance, fulfills the word of the Omnipresent, how much more so should we! (Midrash Aggadah)* **Therefore, you shall not bring** — *(The word לכן indicates), by an*

(יא) פְּעָמִים, לפי שבראשונה לא הוציא אלא טפין, לפי שלא צוה המקום להכותו אלא “ודברתם אל-הסלע”, והמה דברו אל סלע אחר ולא הוציא. אמרו: שמא צריך להכותו בבראשונה, שנאמר (שמות יז) “והכית בצור” – ונודמן להם אותו סלע והכוהו: (יב) יַעַן לֹא־הֵאֱמַנְתֶּם בִּי: גלה הכתוב, שאולי חטא זה בלבד, היו נכנסין לארץ, כדי שלא יאמרו עליהם: כעון שאר דור המדבר, שנגזר עליהם שלא יכנסו לארץ, כף היה עון משה ואהרן, והלא (במדבר יא) “הצאן ובקר ישחט” קשה מזה? אלא, לפי שבסתור – חסר עליהם הכתוב, וכאן שבמעמד כל ישראל – לא חסר עליהם הכתוב, מפני קדוש השם. להקדישני: שאלו דברתם אל הסלע והוציא, הייתי מקדש לעיני העדה ואומרים: מה סלע זה, שאינו מדבר ואינו שומע ואינו צריך לפרנסה, מקים דבורו של מקום, קל וחומר אנו. לכן לא תביאו, בשבועה, כמו (שמואל א' ג): “לכן

יג אָנוֹן מִי מִצְוֹתָא דִּי נָצוּ כְּנִי
יִשְׂרָאֵל קָדָם יְיָ וְאֶתְקַדְּשׁ
בְּהוֹן: יד וּשְׁלַח מֹשֶׁה אֲזַגְדִּין
מִרְקָם לְוֹת מַלְכָא דְאֶדוֹם כְּדָנּוּן
אָמַר אַחִיף יִשְׂרָאֵל אֵת יַדְעַת
יֵת כֹּל עֲקֻתָא דִּי אֲשַׁכְּחִתְנָא:

אֲשֶׁר־נִתְּתִי לָהֶם: יג הַמָּה מִי מְרִיבָה אֲשֶׁר־
רְבוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־יְהוָה וַיִּקְדָּשׁ בָּם: ס
רביעי יד וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה מַלְאָכִים מִקְדָּשׁ אֶל־
מֶלֶךְ אֶדוֹם כֹּה אָמַר אַחִיף יִשְׂרָאֵל אֶתְּהָ
יַדְעַת אֵת כָּל־הַתְּלָאָה אֲשֶׁר מִצְאִתְּנוּ:

not bring this assembly into the Land which I have given them. (13) These are the waters of *Merivah* [strife] where the Children of Israel contended with the Lord, and He was sanctified through them. (14) And Moshe sent messengers from Kadesh to the king of Edom: So says your brother Israel: You know of all

RASHI

רש"י

oath, as in: "Therefore (לכן), I have sworn to the house of Eli" (I Samuel 3:14) [Tanchuma Va'eira 2]. He hurriedly took an oath so that they should not engage in much prayer concerning it[s repeal]. (13) These are the waters of Merivah — They are the ones mentioned elsewhere. It was these [waters] which Pharaoh's astrologers saw [when they foresaw that] the savior of Israel would be punished by water, and that is why they decreed: "Every boy who is born must be thrown into the river" (Exodus 1:22, Sanhedrin 101b). And He was sanctified through them — For Moshe and Aharon died because of them. When God executes judgment upon His holy ones, He becomes feared and sanctified by mankind. Similarly, it says: "O God, You are awesome, from Your holy ones" (Psalms 68:36). And likewise it says, "I shall be sanctified through My close ones" (Leviticus 10:3, Zevachim 115b). (14) Your brother Israel — Why did he choose to mention brotherhood here? However, he said to him: We are brothers, descendents of Avraham, to whom it was said, "your offspring will be strangers [in a land that is not theirs]" (Genesis 15:13). The responsibility is upon both of us to fulfill that debt (Midrash Tanchuma Chukat 12, Bamidbar Rabbah 19:15). You know of all the hardship — It was for this reason that your father parted from our father, [as it says:] "He went to a land away from his brother Yaakov," (Genesis 36:6) [that is,] because of the debt that was imposed upon them, and he [Eisav] cast

נִשְׁבַּעְתִּי לְבֵית עֲלִי". נִשְׁבַּע בְּקַפִּיצָה, שְׁלֹא יִרְבוּ בְּתַפְלָה עַל כֶּף: (יג) הַמָּה מִי מְרִיבָה: הֵם הַנְּזַכְרִים בְּמִקּוֹם אַחֵר: אֵת אֱלוֹ רְאוּ אֶצְטַגְנִי פְרַעֲזָה, שְׁמוֹשִׁיעַן שֶׁל יִשְׂרָאֵל לֹקָה בְּמִים, לְכָךְ גָּזְרוּ (שְׁמוֹת א): "כָּל־הַבֵּן הַיְלֹד הַיְאֲרָה תִשְׁלִיכֶוּ". וַיִּקְדָּשׁ בָּם: שְׁמֹתוֹ מֹשֶׁה וְאַחֵרָן עַל יָדָם, שְׁכַפְּשֵׁהֶקְדוֹשׁ בְּרוּף הוּא עוֹשֶׂה דִין בְּמִקְדָּשׁוֹ, הוּא יְרְאוּי וּמִתְקַדֵּשׁ עַל הַבְּרִיּוֹת. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תְּהִילִים סח): "נוֹרָא אֱלֹהִים מִמִּקְדָּשֶׁיךָ" וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ויקרא י): "בְּקִרְבֵי אֶקְדָּשׁ"; (יד) אַחִיף יִשְׂרָאֵל: מַה רָאָה לְהִזְכִּיר כְּאֵן אַחֵרָה? אֱלֹא אָמַר לוֹ: אַחִים אֲנַחְנוּ, בְּנֵי אֲבֹרָהֶם, שְׁנֶאֱמַר לוֹ (בראשית טו): "כִּי־גַר יִהְיֶה זְרַעְךָ" וְעַל שְׁנֵינוּ הָיָה אוֹתוֹ הַחֹב לְפָרְעוֹ. אֶתְהָ יַדְעַת אֵת כָּל־הַתְּלָאָה: לְפִיכֶךָ פָּרַשׁ אֲבִיכֶם מֵעַל אֲבִינוּ (שם לו): "וַיִּלְךָ אֶל־אֶרֶץ מִפְּנֵי יַעֲקֹב" - אַחִיו מִפְּנֵי הַשְּׂטֵר

טו ונחתו אֲבֹתֵינוּ לַמִּצְרִים
וַיִּתְּבֹנּוּ בַּמִּצְרִים יוֹמִין סְגִיאִין
וְאֲבָאֵי שׁוּ לָנָא מִצְרָאִי
וְלֹאֲבֹתֵינוּ: טז וְצִלִּינָא קֹדֶם יי
וְקִבִּיל צְלוֹתֵינוּ וְשִׁלַּח מִלְאָכָא
וְאַפְקֵינָא מִמִּצְרַיִם וְהָא אֲנַחְנוּ
בְּרַקִּים קִרְתָּא דְּבִסְטֵר תַּחֲוֹמֵי:
יז נַעֲבֵר כְּעֵן בְּאַרְעֵךְ לֹא נַעֲבֵר
בְּחֻקִּל וּבִכְרָם וְלֹא נִשְׁתֵּי מִי
גוֹב פֶּאֶרַח מִלְּפָא גִזֵּל לֹא נִסְטִי

טו וַיִּרְדּוּ אֲבֹתֵינוּ מִצְרַיִמָּה וַיָּשֻׁב בְּמִצְרַיִם
יָמִים רַבִּים וַיִּרְעוּ לָנוּ מִצְרַיִם וְלֹאֲבֹתֵינוּ:
טז וַנִּצְעַק אֶל־יְהוָה וַיִּשְׁמַע קוֹלֵנוּ וַיִּשְׁלַח
מִלְאָךְ וַיִּצְאֵנוּ מִמִּצְרַיִם וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ
בְּקֶדֶשׁ עִיר קָדְשָׁה גְבוּלָךְ: יז נַעֲבֵרָה־נָא
בְּאַרְצֶךָ לֹא נַעֲבֵר בְּשָׂדֶה וּבְכַרֶּם וְלֹא

the hardship that has befallen us. (15) Our fathers went down to Egypt, and we dwelled in Egypt for a long time. And the Egyptians maltreated us and our forefathers. (16) We cried out to the Lord and He heard our voice. He sent an emissary, and took us out of Egypt, and behold we are now in Kadesh, a city at the edge of your border. (17) Please let us pass through your land; we will not pass through field or vineyard, nor shall we drink well water. We will travel

RASHI

it upon Yaakov (Genesis Rabbah 82:13).

(15) **Maltreated us** — *We endured many hardships [and thus we paid the aforementioned debt ourselves]* (Sefer HaZikaron). **And our forefathers** — *From here [we see.] that the Patriarchs are pained in the grave when Israel is afflicted with punishment [had the verse meant our parents and not the Patriarchs, the order of the verse would read our “forefathers and us”]* (Midrash Tanchuma Chukat 12, Bamidbar Rabbah 19:15). (16) **And He heard our voice** — *Through the blessing that our*

father [Yitzchak] gave: “The voice is Yaakov’s voice,” (Genesis 27:22) because when we cry out [in prayer], we are answered (Midrash Aggadah, Midrash Tanchuma Beshalach 9). מלאך — This refers to Moshe. From here [we derive] that prophets are called “angels,” and it states: “They mocked the angels of God” (II Chronicles 36:16). (Midrash Tanchuma Vayikra 1, Vayikra Rabbah 1:1) (17) Please let us pass through your land — *You have no cause to contest the inheritance of the Land of Israel, since you did not pay the debt. Help us a little, by letting us pass through your land (Midrash Tanchuma Chukat 12, Bamidbar Rabbah 19:15). Nor shall we drink well water* — *He should have said water from the cisterns. However, Moshe said; Though we possess manna to eat and a well from which to drink, we will not drink from it,*

רש"י

חוב המטל עליהם, והטילו על יעקב: (טו) וירעו לנו: סבלנו צרות רבות. ולאבותינו: מכאן, שהאבות מצטערים בקבר, כשפרענות באה על ישראל: (טז) וישמע קולנו, בברכה שברכנו אבינו (בראשית כז): “הקל קול יעקב”, שאנו צועקים ונענים. מלאך: זה משה מכאן, שהנביאים קרואים “מלאכים”, ואומר (ד"ה ב, לו): “ויהיו מלעבים במלאכי האלהים”: (יז) נעברה-נא בארצה: אין לה לעורר על הירשה של ארץ-ישראל, כשם שלא פרעת החוב, עשה לנו עזר לנו מעט לעבר דרך ארצה. ולא נשתה מי באר: (במדרש רבה) “מי בורות” היתה צריף לומר, אלא כך אמר משה: אף-על-פי שיש בידינו מן

בתחומיה וסָטָא יִשְׂרָאֵל
מִלְּוִיתֶיהָ: כִּבּ וַנְּטָלוּ מִרְקָם
וְאָתוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל כְּנֻשְׁתָּא
לְהַר טוֹרָא: כִּג וַאֲמַר יי לְמֹשֶׁה
וּלְאַהֲרֹן בְּהַר טוֹרָא עַל תְּחוּם
אֶרֶץ אֲדוֹם לְמִימְרֵ:
כִּד יִתְכַנַּשׁ אַהֲרֹן לְעַמִּיהָ אֲרִי
לֹא יִיעוֹל לְאַרְעָא דִּי יְהִבִית

עֵבֶר בְּגִבְלוֹ וַיֵּט יִשְׂרָאֵל מֵעֲלִיו: פ חמישי
שלישי במחוברין כב וַיִּסְעוּ מִקְדֵּשׁ וַיֵּבֵאוּ בְנֵי־
יִשְׂרָאֵל כָּל־הָעֵדָה הַר הַהַר: כג וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן בְּהַר הַהַר עַל־גִּבּוֹל־
אֶרֶץ־אֲדוֹם לֵאמֹר: כד יֹאסֶף אַהֲרֹן אֶל־
עַמּוֹ כִּי לֹא יָבֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי

to permit Israel to pass through his border; so Israel turned away from him. (22) And they traveled from Kadesh, and the entire Congregation of the Children of Israel arrived at Mount Hor. (23) And the Lord said to Moshe and Aharon at Mount Hor, on the border of the land of Edom, saying: (24) Aharon shall be gathered to his people, for he shall not enter the Land which I have given to the

RASHI

(Genesis 27:22) (Midrash Aggadah). (22) **The entire Congregation** — *All were perfect, ready to enter the Land of Israel. For there was not among them even one of those upon whom the decree had been pronounced, for all those who were to die in the desert had already perished, and these were among those concerning whom it is written: "... are alive all of you this day" (Deuteronomy 4:4) (Midrash Tanchuma Chukat 14, Bamidbar Rabbah 19:16).* **הַר הַהַר** — [Literally a mount of the mount, meaning] one mountain on top of another mountain, [appearing like] a

small apple on top of a big apple. And even though the cloud went before them and levelled out the mountains, three of them remained: Mount Sinai for [the giving of] the Torah, Mount Nevo for the burial of Moshe and Mount Hor, for the burial of Aharon, (Midrash Tanchuma Chukat 14, Bamidbar Rabbah 19:16). (23) **On the border of the land of Edom** — *This teaches, that because they connected here by coming into close contact with the wicked Eisav [i.e., they went out from under the cloud of Glory to purchase provisions alongside the border], a breach was made in their undertakings, and they lost this righteous man [Aharon, in whose merit the cloud of Glory accompanied Israel (Be'er Basadeh)]. Similarly, the prophet said to Yehoshaphat, "When you joined up with Achazyahu, God has breached your undertakings" (II Chronicles 20:37, Midrash Tanchuma Chukat 14, Bamidbar Rabbah 19:16).*

רש"י

(כב) כָּל־הָעֵדָה: בָּלָם שְׁלֵמִים וְעוֹמְדִים לְהַכְנִס לְאֶרֶץ, שְׁלֵא הָיָה בָהֶן אֶחָד מֵאוֹתָם שֶׁנִּגְזְרָה גְזֵרָה עֲלֵיהֶם, שְׁכֹבֵר בְּלוּ מִתֵּי מִדְבָּר, וְאֵלוּ מֵאוֹתָן שֶׁכְּתוּב בָּהֶן (דברים ד'): "חַיִּים בְּלַכֶּם הַיּוֹם." הַר הַהַר: הַר עַל גְּבֵי הַר, כְּתֻפּוֹת קָטָן עַל גְּבֵי תֻפּוֹת גָּדוֹל. וְאֶף־עַל־פִּי שֶׁהֵעֵנָּן הוֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם וּמִשּׁוּהָ אֵת הַהָרִים, שְׁלֵשָׁה נִשְׁאַרוּ בָהֶן: הַר סִינַי - לְתוֹרָה, וְהַר נֵבֹ - לְקַבּוּרַת מֹשֶׁה, וְהַר הַהַר - לְקַבּוּרַת אַהֲרֹן: (כג) עַל־גִּבּוֹל אֶרֶץ־אֲדוֹם: מַגִּיד, שֶׁמִּפְּנֵי שֶׁנִּתְחַבְּרוּ בָּאֵן לְהִתְקַרֵּב לַעֲשׂוֹ הַרְשָׁע, נִפְרְצוּ מֵעֲשִׂיהֶם וְחָסְרוּ הַצְדִּיק הַזֶּה, וְכֵן הִנְבִּיא אֹמֵר לִיהוֹשָׁפָט (ד"ה ב' כ): "בְּהִתְחַבְּרָךְ עִם־אַחֲזַיְהוּ פָּרַץ ה' אֶת מַעֲשִׂיךְ:"

לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל עַל דֵּי סְרִיבְתוֹן
עַל מִימְרֵי לְמִי מִצְוֹתָא:
כַּה דְּבַר יִתְ אַהֲרֹן וַיִּתְ אֶלְעָזָר
בְּרִיָּה וְאַסִּיק יִתְהוֹן לְהַר טוֹרָא:
כּו וְאַשְׁלַח יִתְ אַהֲרֹן יִתְ
לְבוּשׁוֹהֵי וְתִלְבַּשׁוּן יִתְ אֶלְעָזָר
בְּרִיָּה וְאַהֲרֹן יִתְכַנֵּשׁ וַיְמוֹת
תַּמָּן: כּו וְעַבַד מֹשֶׁה כְּמֹא דֵי
פְּקִיד יִי וְסָלְקוּן לְהַר טוֹרָא
לְעֵינֵי כָּל כְּנַשְׁתָּא: כַּה וְאַשְׁלַח
מֹשֶׁה יִתְ אַהֲרֹן יִתְ לְבוּשׁוֹהֵי
וְאַלְבִּישׁ יִתְהוֹן יִתְ אֶלְעָזָר

לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל עַל אֲשֶׁר־מְרִיתֶם אֶת־פִּי
לְמִי מְרִיבָה: כַּה קַח אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־אֶלְעָזָר
בָּנָיו וְהַעַל אֹתָם הַר הָהוּא: כּו וְהַפְּשַׁט אֶת־
אַהֲרֹן אֶת־בְּגָדָיו וְהַלְבַּשְׁתֶּם אֶת־אֶלְעָזָר
בָּנָיו וְאַהֲרֹן יֵאָסֶף וַיָּמָת שָׁם: כז וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה וַיַּעֲלוּ אֶל־הַר הָהוּא לְעֵינֵי
כָּל־הָעֵדָה: כַּה וַיַּפְּשַׁט מֹשֶׁה אֶת־אַהֲרֹן
אֶת־בְּגָדָיו וַיַּלְבֵּשׂ אֹתָם אֶת־אֶלְעָזָר בָּנָיו

Children of Israel, because you defied My word at the waters of *Merivah*. (25) Take Aharon and Elazar his son and bring them up Mount Hor. (26) And divest Aharon of his garments and dress Elazar his son with them. And Aharon shall be gathered in and shall die there. (27) And Moshe did as the Lord commanded and they went up to Mount Hor before the eyes of the entire Congregation. (28) And Moshe divested Aharon of his garments and placed them upon Elazar his son, and Aharon died there on the top of the mountain. Then

RASHI

(25) **Take Aharon** — *with words of consolation: Say to him: You are fortunate for you will see your crown being given over to your son, something which I have not been found worthy of* (Midrash Tanchuma Chukat 17, Bamidbar Rabbah 19:19). (26) **His garments** — *He dressed him in the garments of High Priesthood and then removed them from him, in order to give them to his son in his presence. He told him [Aharon]: Enter the cave, and he entered. He saw a made-up bed, and a lit candle. He told him: Go up onto the*

bed, and he got up. Stretch out your hands, and he stretched them out. Close your mouth, and he closed it. Shut your eyes, and he shut them. At that moment, Moshe desired that type of death. This is why it was said to him, "Just like Aharon, your brother died," (Deuteronomy 32:50) meaning; the death that you desired. (Sifri Ha'azinu 49). (27) **And Moshe did** — *Although it was difficult for him, he did not hesitate* (Midrash Tanchuma Chukat 17,

רש"י

(כה) קח את-אהרן: בדברי נחומים אמר לו: אשריך שתראה פתוך נתון לבנה, מה שאין אני זכאי לכך: (כו) את-בגדיו: את בגדי כהנה גדולה הלבשהו והפשטם מעליו לתתם על בנו בפניו, אמר לו: "הכנס למערה" ונכנס. ראה מטא מצעת ונר דלוק. אמר לו: "עלה למטה" - ועלה; "פשט ידיך" - ופשט, "קמוץ פירך" - וקמוץ, "עצם עיניך" - ועצם, מיד חמד משה לאותה מיתה, והו שגאמר לו (דברים לב): "כאשר-מת אהרן אחיך" - מיתה שנתאוית לה: (כז) ויעש משה: (במדרש רבה) אף-על-פי שהדבר קשה לו, לא עבב:

בְּרִיָּה וּמִיַּת אַהֲרֹן תִּמְּוֹן בְּרִישׁ
טוֹרָא וּנְחַת מֹשֶׁה וְאַלְעָזָר מִן
טוֹרָא: כֵּט וַחֲזוּ כָּל כְּנִשְׁתָּא
אַרְי מִיַּת אַהֲרֹן וּבְכוּ יַת אַהֲרֹן
תִּלְתִּין יוֹמִין כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל:
א וּשְׁמַע כְּנַעֲנָא מְלֻכָּא דְעָרֵד

וַיִּמַּת אַהֲרֹן שָׁם בְּרֹאשׁ הַהָר וַיֵּרֵד מֹשֶׁה
וְאַלְעָזָר מִן־הָהָר: כֵּט וַיֵּרְאוּ כָּל־הָעֵדָה כִּי
גֹועַ אַהֲרֹן וַיִּבְכוּ אֶת־אַהֲרֹן שְׁלֹשִׁים יוֹם
כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל: ס כא א וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי

Moshe and Elazar came down from the mountain. (29) The entire Congregation saw that Aharon had expired, and they wept for Aharon thirty days, the entire house of Israel. 21 (1) The Canaanite king of Arad, who lived in the south,

RASHI

Bamidbar Rabbah 19:19). (29) **The entire Congregation saw** — *When they saw Moshe and Elazar coming down, and Aharon did not come down, they said: Where is Aharon? They said to them: He died. They said: Is it possible, that the one who stood-up against the angel and stopped the plague that the angel of death should have power over him? Immediately, Moshe asked for mercy, and the ministering angels showed him to them, lying in the bed. They saw [him] and believed* (Midrash Tanchuma Chukat 17, Bamidbar Rabbah 19:20). **The entire house of Israel** — *The men and the women, for Aharon had pursued peace; he would bring love between quarrelling parties and between husband and wife. (Avot d'Rabbi Natan 12:4, Midrash Aggadah). כי גוע — I say that the one who renders, as* *דהא מית, — because*

רש"י

(כט) וַיֵּרְאוּ כָּל־הָעֵדָה וְגו': (שם) בְּשָׂרָאוּ מֹשֶׁה וְאַלְעָזָר יוֹרְדִים וְאַהֲרֹן לֹא יָרַד, אָמְרוּ: הֵיכָן הוּא אַהֲרֹן? אָמַר לָהֶם: מַת. אָמְרוּ: אֲפֹשֶׁר, מִי שְׁעָמַד כְּנֶגֶד הַמַּלְאָךְ וְעָצַר אֶת הַמַּגֵּפָה יִשְׁלַט בּוֹ מְלֹאכֵי הַמָּוֶת? מִיָּד בִּקֵּשׁ מֹשֶׁה רַחֲמִים וְהִרְאוּהוּ מְלֹאכֵי הַשָּׁרֵת לָהֶם מוּטָל בַּמַּטֵּה, רָאוּ – וְהֶאֱמִינוּ: כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל: הָאֲנָשִׁים וְהַנְּשִׁים; לְפִי שֶׁהֵיךְ אַהֲרֹן רוֹדֵף שְׁלוֹם וּמְטִיל אֶהְבָּה בֵּין בְּעָלֵי מְרִיבָה וּבֵין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ: כִּי גֹועַ: אוֹמֵר אֲנִי שֶׁהִמְתַּרְגַּם "דְּהָא מִיַּת", טוֹעֵה הוּא, אֲלֵא אִם כֵּן מִתְרַגֵּם וַיֵּרְאוּ – וְאַתְחַזְוִיחוּ", שְׁלֵא אָמְרוּ רַבּוּתֵינוּ וְכַרוּנָם לְבִרְכָה, "כִּי" זֶה מְשַׁמֵּשׁ בְּלִשׁוֹן "דְּהָא", אֲלֵא עַל מִדְרַשׁ שֶׁנִּסְתַּלְקוּ עֲנֵי הַכְּבוֹד, וְכִדְאָמַר רַבִּי אֶבְדָּה (רֹאשׁ הַשָּׁנָה ד): אֵל תִּקְרִי "וַיֵּרְאוּ" אֲלֵא "וַיֵּרְאוּ", וְעַל לִשׁוֹן זֶה נוֹפֵל לִשׁוֹן דְּהָא, לְפִי שֶׁהוּא נְתִיבַת טַעַם לְמָה שֶׁלְמַעְלָה הִימְנוּ. לְמָה וַיֵּרְאוּ? לְפִי שֶׁהָרִי מַת אַהֲרֹן, אֲבָל עַל תְּרַגּוּם וַחֲזוּ כָּל כְּנִשְׁתָּא אִין לִשׁוֹן דְּהָא נוֹפֵל אֲלֵא לִשׁוֹן אֲשֶׁר הוּא מְגֻזֵּרַת שְׁמוּשׁ אִי שְׁמַצִּינוּ "אִם" מְשַׁמֵּשׁ

they [the Congregation] were seen [i.e., they became exposed], for our Rabbis of blessed memory did not say that the word *כי* is used here in the sense of "because" only according to the Midrash [which states] that the clouds of Glory departed [with the death of Aharon], and as Rabbi Avahu said: "Do not read וַיֵּרְאוּ — *they saw*, rather וַיֵּרְאוּ — *they were seen* [exposed]." According to this reading [of וַיֵּרְאוּ] "because," is appropriate, since it gives the reason for that which precedes it: Why were they seen? Because Aharon had died [and the clouds had departed]. But, according to the Targum's rendering, and the entire Congregation saw, [the rendering of the word *כי* as] "because" is inapplicable, rather, it has the meaning of אשר, 'that' which is a usage of the word *אי*, for we find that *אם* [the Hebrew

יִתֵּב דְרוֹמָא אַרִי אֲתָא יִשְׂרָאֵל
אֲרַח מְאֻלְיָא וְאַנְחָ קַרְבָּא
בְּיִשְׂרָאֵל וּשְׂבָא מְנִיָּה שְׂבִיָּא:

מִלֶּךְ-עַרְדֵּי יֹשֵׁב הַנִּגְבַּ כִּי בָא יִשְׂרָאֵל דְּרָךְ
הָאֲתָרִים וַיִּלָּחֶם בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁבּוּ מִמֶּנּוּ
שְׂבִי:

heard that Israel had come by the route of the spies, and he waged war against Israel and took from them a captive.

RASHI

equivalent of [א] can mean “that,” as in, “So that (ואם) why should I not be impatient?” (Job 21:4). And there are many other instances [of the word אם] in this sense, [as in] “That (אם) his days are limited.” (ibid. 14:5) (1) **The Canaanite ... heard** — He heard that Aharon had died and that the clouds of Glory had departed ... as is stated in [Tractate] Rosh Hashanah (3a). And Amalek always had been a chastising whip for Israel, ready at any time for retribution (Midrash Tanchuma Chukat 18, Bamidbar Rabbah 19:20). **Who lived in the south** — This is Amalek, as it states: “Amalek dwells in the south land (13:29).” They changed their language to speak in the language of Canaan so that the Israelites would pray to the Holy One, Blessed is He, to give the Canaanites into their hands, but they were not Canaanites [thus, their prayers would not be answered]. But Israel saw that their clothes were like the clothes of Amalekites, yet they spoke in the language of Canaan. So they said: We will pray in general [without specification], as it states: “If You deliver this people into my hand” (Midrash Aggadah, Yalkut Shimoni from Midrash Yelammedenu, Bamidbar Rabbah 19:20). **דרך האתרים** — The southern route, taken by the spies (לתור, see above 13:16), as it states: “They went up into the south.” (13:22) Another interpretation דרך האתרים: The route of the great guide [the Ark] which traveled ahead of them, as it states: “[And the Ark of the Lord’s covenant went before them] a distance of three days, to seek (לתור) for them a resting place” (10:33, Midrash Tanchuma Chukat 18, Bamidbar Rabbah 19:20). **And took from them a captive** — It was only one maidservant (Midrash Aggadah, Yalkut Shimoni from Midrash Yelammedenu).

רש"י

בלשון "אשר", כמו (איוב כא): "ואם-מדוע לא-תקצר רוחי" והרבה מפרשים מזה הלשון (שם יד): "אם הרוצים ימיו": (א) וישמע הפנעני: שמע שמת אהרן ונסתלקו ענני כבוד כו', בדאיתא בראש השנה (דף ג). ועמלק מעולם רצועת מרדות לישראל, מזמן בכל עת לפרענות. ישוב הנגב: זה עמלק, שנאמר (במדבר יג): "עמלק יושב בארץ הנגב" ושנה את לשונו לדבר בלשון פנען, כדי שיהיו ישראל מתפללים להקדוש-ברוך-הוא לתת פנענים בידם, והם אינן פנענים, ראו ישראל לבושיהם כלבושי עמלקים ולשונם לשון פנען; אמרו: "נתפלל סתם", שנאמר: "אם-נתן נתן את-העם הזה בידי". דרך האתרים, דרך הנגב שהלכו בה המרגלים, שנאמר (שם): "ויעלו בנגב". דבר אחר: "דרך האתרים" דרך התיר הגדול, הנוסע לפניהם, שנאמר (שם י): "דרך שלשת ימים לתור להם מנוחה". וישב ממנו שבי, אינה אלא שפחה אחר: